

20.4.2012

AI2698
1193/69.05.01/2011

4489/2/10 ja 3543/4/11
23.4.2012
X
-CA1/R14

1. Jouni Luukkaisen selvitys, vastine ja jatkokantelu 2.10.2011 sekä lisäkirjoitukset 3. ja 7.10.2011
2. EOAK:n selvitys- ja lausuntopyyntö 9.12.2011 Dnrot 4489/2/10 ja 3543/4/11

PÄÄESIKUNNAN LAUSUNTO KOSKIEN JOUNI LUUKKAISEN SELVITYSTÄ, VASTINETTA JA JATKOKANTELUA PUOLUSTUSVOIMIEN KIRKOLLISTA TYÖTÄ KOSKEVAN OHJEISTUKSEN JA KÄYTÄNNÖN NYKYTILASTA

1. JOHDANTO

Pääesikunta on antanut Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehelle Jouni Luukkaisen kantelun johdosta 1.6.2011 päivätyn selvityksen AH11312 sisältäen Pääesikunnan henkilöstöosaston sekä Maavoimien, Merivoimien ja Ilmavoimien Esikuntien ja Maanpuolustuskorkeakoulun lausunnot asiasta.

Luukkainen on toimittanut pääesikunnan selvityksen johdosta Eduskunnan oikeusasiamiehen kansliaan 2.10.2011 päivätyn vastineen ja jatkokantelun (3543/4/11), joka on Luukkaisen mukaan jatkoa aiemmille kanteluille (772/4/11). Luukkainen on toimittanut vielä aiheesta 3.10.2011 ja 7.10.2011 päivätyt lisäkirjoitukset.

Luukkainen on arvioinut kirjoituksissaan muun muassa pääesikunnan antamia lausuntoja. Luukkainen on viitannut aiemman kantelunsa (772/4/11) kirkollisia oppitunteja koskevaan osaan ja käsitellyt muun muassa kirkollisten oppituntien uskonnonharjoittamisen luonnetta. Luukkainen on käsitellyt myös elämäkatsomustiedon opetusta ja todennut, ettei mitään hallinnollisia määräyksiä opetuksen tavoitteista ja aiheista ole.

Luukkainen on tarkastellut kirjoituksissaan myös sitä, miten kirkollisen työn osuutta puolustusvoimien koulutuksessa on käsitelty muun muassa viimeaikaisissa lainsäädäntöuudistuksissa, asevelvollisuuslakitoimikunnassa, puolustuslakikomiteassa, kirkko- ja valtiokomiteassa sekä pääesikunnan pysyväismääräyksessä vuodelta 1970. Edelleen Luukkainen on tarkastellut muun muassa vuoden 1922 uskonnonvapauslakia, koulu- ja seminaarilainsäädäntöä sekä uskonnonvapautta vankiloissa.

Luukkainen katsoo, että puolustusvoimien kirkolliset tilaisuudet ovat uskonnon harjoittamista, joihin kukaan ei ole velvollinen perustuslain tähden osallistumaan vastoin omaatuntoaan. Luukkaisen mielestä Yleistä palvelusohjesääntöä pitäisi tämän takia korjata.

Luukkaisen mukaan puolustusvoimien kirkollisten oppituntien tilanne on nykyisellään laiton. Kirkollisiin oppitunteihin osallistumisen velvollisuus valtiokirkkoihin kuuluville varusmiehille on uskonnon- ja omantunnon vapautta sekä yhdenvertaisuutta koskevana ja niitä rajoittavana sellainen yksilön velvollisuus, että sen perusteista on sen asiallisen merkityksen tähden perustuslain 80 §:n mukaan säädettävä lailla, jos käytäntö halutaan säilyttää. Osallistumisvelvollisuudesta ei ole enää lainsäädäntöä vuoden 1922 uskonnonvapauslain tultua kumotuksi 1.8.2003.

Luukkaisen mukaan on myös perustuslain vastaista syrjintää, että varusmiesten elämäkatsomustiedon opetuksen tavoitteista ja aiheista ei ole omia ohjesääntöjä ja hallinnollisia määräyksiä. Luukkaisen mukaan on vastoin perustuslain takaamaa uskonnon ja omantunnon vapautta, jos elämäkatsomustiedon opetus on järjestetty niin puutteellisesti, että kirkollisista oppitunneista vapautukseen oikeutetuille syntyy käytännön pakko osallistua muillekin kuin ensimmäiselle oppitunnille.

Luukkainen on vaatinut evankelisluterilaiseen kirkkoon ja ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluville varusmiehille mahdollisuutta kieltäytyä puolustusvoimien kirkollisista oppitunneista sekä vaatinut kirkollisen opetuksen ja elämäkatsomustiedon opetuksen tekemistä keskenään täysin valinnaisiksi myös näihin kirkkoihin kuuluville varusmiehille.

2. SELVITYSPYYNTÖ

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on pyytänyt perustuslain 111 §:n 1 momentin nojalla Pääesikuntaa toimittamaan Luukkaisen uusien kirjoitusten johdosta lisäselvityksen sekä antamaan niiden johdosta oman lausunnon. Samalla on pyydetty ilmoittamaan apulaisoikeusasiamiehen aiemmassa päätöksessä esittämien kannanottojen mahdollisesti aiheuttamista jatkotoimenpiteistä.

3. SELVITYS

Pääesikunnan lausunto on valmisteltu oikeudellisella osastolla. Pääesikunnan henkilöstöosasto sekä Maavoimien, Merivoimien ja Ilmavoimien Esikunnat ja Maanpuolustuskorkeakoulu ovat antaneet omat lausuntonsa asian johdosta. Lausunnot liitteineen ovat kokonaisuudessaan tämän lausunnon liitteenä.

3.1 Maanpuolustuskorkeakoulun lausunto

Maanpuolustuskorkeakoulu on asian osalta todennut, että Luukkaisen uudessa kantelussa keskitytään kirkkoon kuuluvien oikeuteen olla osallistumatta varusmiehille pidettäviin kirkollisen alan oppitunneille ja toisaalta siihen, että edellä mainittuja oppitunteja korvaavasta elämäntätösumuksellisesta opetuksesta ei ole omaa hallinnollista normia. Maanpuolustuskorkeakoulu on katsonut, että uusi kantelu ei varsinaisesti koske Maanpuolustuskorkeakoulun toimintaa, koska Maanpuolustuskorkeakoulussa ei kouluteta varusmiehiä eikä myöskään järjestetä kirkollista tai elämäntätösumuksellista opetusta.

Maanpuolustuskorkeakoulu on todennut kuitenkin, että mahdollinen epäselvyys varusmiesten kirkollisten oppituntien ja niitä korvaavan elämäntätösumuksellisen opetuksen sisällöstä olisi ratkaistavissa laatimalla kyseisistä oppitunneista riittävän tarkat oppituntikuvaukset ja pedagogiset käsikirjoitukset. Tavoitteena tulee pitää sitä, että erillisistä kirkollisen alan ja elämäntätösumustiedon oppitunneista luovutaan. Tällöin varusmiehille suunnattujen etiikkaa, ihmissuhdetaitoja sekä psyykkistä hyvinvointia käsittelevien oppituntien sisällön ja toteutuksen tulee olla sellainen, että kaikki varusmiehet uskonnollisesta vakaumuksesta riippumatta voivat osallistua niille. Maanpuolustuskorkeakoulun mukaan sotilaspappien voidaan katsoa koulutuksensa ja kokemuksensa puolesta olevan sopivia vastaamaan edellä mainittujen, kaikille varusmiehille suunnattujen yhteisten oppituntien toteuttamisesta.

3.2 Ilmavoimien Esikunnan lausunto

Ilmavoimien Esikunta on todennut Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätöksessä esitettyjen kannanottojen aiheuttamista jatkotoimenpiteistä, että vuoden 2011 aikana jokaisessa varusmieskoulutusta antavassa joukko-osastossa on järjestetty koulutusta henkilökunnalle liittyen muun muassa uskonnonvapauden määritelmiin positiivisesta ja negatiivisesta uskonnonvapaudesta, uskonnonvapauslain keskeiseen sisältöön sekä neuvottu, miten mahdollisissa ristiriitatilanteissa tulee toimia. Ristiriitatilanteilla tässä yhteydessä tarkoitetaan Ilmavoimien Esikunnan mukaan sitä, että evankelisluterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluva ilmoittaisi olevan vakaumuksensa vastaista osallistua kirkollisiin tilaisuuksiin tai kirkolliseen opetukseen. Näissä tapauksissa vuonna 2011 annetussa koulutuksessa on tuotu esille, että kuvattunlaisissa tilanteissa annetaan varusmiehelle mahdollisuus olla osallistumatta kirkollisiin tilaisuuksiin tai kirkolliseen opetukseen. Samassa yhteydessä varusmiehelle on selvitettävä, että kyseisen opetuksen sijasta hänen tulee osallistua elämäntätösumuksen opetukseen.

Ilmavoimien Esikunta on korostanut, että esimerkiksi kaatuneiden huollon oppitunnit sekä johtamis- ja valaoppitunnit, joiden luonnetta Luuk-

kainen on pitänyt kirkollisena, eivät Ilmavoimien Esikunnan mukaan tätä ole, vaan ne liittyvät kansalaiskasvatukseen. Kyseiset oppitunnit eivät ole uskonnonharjoittamista, vaan on perinteisesti ollut valtionhallinnon tahto, että sotilaspappi opettaa myös kyseiset kokonaisuudet.

Ilmavoimien Esikunta on todennut Luukkaisen kantelun toista aihetta koskevasta elämänkatsomustiedon opetuksen puuttuvasta normisäätelystä, että puolustushaarasolla normien puuttumista ei ole nähty ongelmallisena. Ilmavoimien Esikunnan näkemyksen mukaan elämänkatsomustiedon opetuksen normittaminen voidaan kuitenkin tehdä, mikäli pääesikunta katsoo sen tarpeelliseksi.

3.3 Merivoimien Esikunnan lausunto

Merivoimien Esikunta on todennut, että Luukkainen on kritisoinut Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen Luukkaisen aiempia kanteluita koskevaa ratkaisua 28.12.2010. Merivoimien Esikunta on katsonut, että Luukkainen ei ole tältä osin tuonut esille seikkoja, joiden perusteella ratkaisua voitaisiin pitää miltään osin virheellisenä.

Merivoimien Esikunta on todennut elämänkatsomustiedon opetuksen osalta, että merivoimien tiedossa ei ole yhtään tapausta, jossa elämänkatsomustiedon opetuksessa ollut varusmies olisi kritisoinut koulutuksen sisältöä, tai jossa varusmiehen esimiehet olisivat pitäneet riittämättömänä elämänkatsomustiedon opetusta saaneiden sotilaallista koulutusta. Pääesikunta on antanut asiasta normin 018 (PVHSM Kirkollinen ala 018 - PEHENKOS Osallistuminen kirkolliseen opetukseen ja kirkollisiin tilaisuuksiin). Koulutus merivoimissa on mainitun normin mukaista niin sanottua korvaavaa opiskelua niille varusmiehille, jotka eivät kuulu kansankirkkoihin. Merivoimien Esikunnan mukaan ei ole aiheellista katsoa, että elämänkatsomustiedon opetuksen järjestelyissä olisi puutteita.

3.4 Maavoimien Esikunnan lausunto

Maavoimien Esikunta on todennut kirkollisten oppituntien osalta, että kirkolliset oppitunnit eivät ole luonteeltaan Luukkaisen väittämällä tavalla uskonnon harjoittamista. Tämä on luettavissa jo pääesikunnan antamasta varusmiesten kirkollista opetusta koskevasta normista 024 (PVHSM KIRKOLLINEN ALA 024 - PEHENKOS Varusmiesten kirkollinen opetus), jonka mukaan kirkollisen opetuksen aiheet ovat kirkollinen työ puolustusvoimissa ja varusmiespalveluksen haasteet, maanpuolustuksen etiikka ja sotilasvala, elämänvaiheet ja haasteet, poikkeusolojen kirkollinen työ ja kaatuneiden huolto, johtajaksi kasvaminen ja johtamisen etiikka sekä uskonto, elämänkatsomus ja kansalaisvastuu.

Maavoimien Esikunnan mukaan kirkollinen opetus on sisällöltään kansalaiskasvatuksen ja etiikan opetusta, joka perustuu suomalaisen sotilaspedagogiikan parissa vakiintuneeseen, tieteellisesti tutkittuun näke-

mykseen sotilaan toimintakyvystä, johon vaikuttavat ihmisen toiminnan eri osa-alueet - mukaan lukien eettinen ja hengellinen puoli yhdessä fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten osatekijöiden kanssa. Lisäksi suuri osa kirkollisesta opetuksesta liittyy läheisesti puolustusvoimien toimintaan, kuten esimerkiksi kaatuneiden huoltoa koskevat oppitunnit, joiden sisältö muotoutuu Suomea sitovista Geneven sopimukseen perustuvista velvoitteista koskien sodassa haavoittuneiden, kuolleiden, sotavankien ja siviiliväestön kohtelua.

Maavoimien Esikunta on todennut kirkollisen opetuksen suhteesta perusopetuksen opetussuunnitelman mukaiseen uskonnonopetukseen, jonka tavoitteena on muun muassa perehdyttää omaan uskontoon sekä tutustuttaa muihin uskontoihin, että uskonnollinen kytkentä on puolustusvoimien opetuksen piirissä huomattavasti vähäisempi. Perustuslakivaliokunta on lisäksi mietinnössään (PeVM 10/2002 vp) todennut, että koulujen oman uskonnon opetusta ovat tiedollisen aineksen ohella esimerkiksi rukous, virsi ja tutustuminen uskonnollisiin toimituksiin. Tämänsisältöisestä uskonnon opetuksesta perustuslakivaliokunta on nimellisesti todennut, ettei se ole perustuslaissa tarkoitettua uskonnon harjoittamista. Maavoimien Esikunnan mukaan voidaan perustellusti todeta, ettei myöskään puolustusvoimien kirkollista opetusta voida pitää Luukkaisen kuvailemalla tavalla uskonnon harjoittamisena.

Maavoimien Esikunnan näkemyksen mukaan kirkollisten oppituntien sisällyttäminen evankelisluterilaiseen ja ortodoksiseen kirkkoon kuuluvien varusmiesten palvelukseen ei loukkaa heidän perustuslain mukaista uskonnonvapauttaan. Kuvatun sisältöisille kirkollisille oppitunneille osallistumista ei myöskään voida pitää sellaisena perustuslain 80 §:ssä tarkoitettuna yksilön oikeutena tai velvollisuutena, jonka perusteista olisi säädettävä lailla. Maavoimien Esikunta on lausunnossaan viitannut Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisuun 28.12.2010, jossa hän on todennut, ettei lainvastaisena voida pitää sitä, että puolustusvoimien koulutukseen sisältyy myös kirkollista opetusta.

Maavoimien Esikunta on todennut elämäntiedon opetuksesta, ettei Luukkaisen väite elämäntiedon opetuksen puutteellisesta järjestämisestä pidä paikkaansa. Pääesikunnan normi 018 (PVHSM KIRKOLLINEN ALA 018 - PEHENKOS Osallistuminen kirkolliseen opetukseen ja kirkollisiin tilaisuuksiin) määrittää sen, keillä on oikeus ja keillä velvollisuus osallistua kirkolliseen opetukseen sekä niiden henkilöiden aseman, jotka eivät osallistu kirkolliseen opetukseen. Normissa säädetään korvaavasta opiskelusta, joka on tarkoitettu kirkollisille oppitunneille ja kirkollisiin tilaisuuksiin osallistumisesta vapautetuille varusmiehille. Korvaava opiskelu sisältää normin mukaan yksikössä valvojan johdolla tapahtuvaa elämäntiedon opetusta, josta vastaa sotilaspappi. Opetus käsittää sisällöllisesti samat aihealueet kuin kirkollinen opetuskin, ilman uskonnollista näkökulmaa.

Maavoimien Esikunnan mukaan Luukkaisen väite siitä, että kirkollisesta opetuksesta vapautetut varusmiehet olisivat käytännössä pakotettuja valitsemaan kirkolliset oppitunnit niiden puolustusvoimien tarpeita vastaavan sisällön vuoksi, on perusteeton. Maavoimien Esikunta on liittännyt lausuntoonsa liitteet korvaavan opetuksen opetusmateriaalista aiheista "Kaatuneiden huolto" ja "Elämäkatsomustieto, 1. Sota", jotka vastaavat kirkollisen opetuksen aiheita "Poikkeusolojen kirkollinen työ ja kaatuneiden huolto" ja "Maanpuolustuksen etiikka ja sotilasvala". Kyseiset materiaalit on jaettu puolustusvoimien koko sotilaspapistolle. Maavoimien Esikunta on lausunnossaan viitannut Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisuun 28.12.2010, jossa hän on todennut, ettei elämäkatsomustiedon opetuksen järjestämisessä ole tullut ilmi laillisuusvalvojan toimenpiteitä edellyttäviä puutteita.

Maavoimien Esikunnan mukaan puolustusvoimien kirkollista työtä koskevan ohjeistuksen kehittäminen kuuluu pääesikunnan vastuulle, koska kysymys on valtakunnallisesta ohjeistuksesta. Maavoimissa on kirkollisessa työssä noudatettu voimassa olevan Yleisen palvelusohjesäännön (YLPALVO) 2009 määräyksiä ja ohjeita sekä muuta kirkollisesta työstä annettua ohjeistusta.

Maavoimien Esikunnan näkemyksen mukaan Luukkaisen kirjoituksissaan esittämät väitteet puolustusvoimien koulutukseen sisältyvistä kirkollisista oppitunneista uskonnonharjoittamisena ja elämäkatsomustiedon opetuksen puutteellisista järjestelyistä eivät pidä paikkaansa, eikä Luukkaisen kirjoituksien siten tulisi antaa aihetta enempiin toimenpiteisiin.

3.5 Pääesikunnan henkilöstöosaston lausunto

Pääesikunnan henkilöstöosasto on kiinnittänyt huomioita siihen, että uskonnonvapaus on perustuslain mukainen perusoikeus. Siihen kuuluu oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus sekä oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Siinä uskonto ymmärretään paitsi yksilön valinnaksi myös yhteisön perinteen osaksi. Valtion tehtävänä on turvata uskonnonvapaus ja luoda edellytykset sen toteutumiselle. Nämä perusoikeudet koskevat puolustusvoimien henkilökuntaa ja varusmiehiä.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan mukaan uskonnonvapaus edellyttää yksilön mahdollisuutta saada uskonnollista tai elämäkatsomuksellista opetusta. Perustuslakivaliokunnan kannan mukaan uskonnonopetus kuuluu uskonnonvapauteen, mutta ei ole uskonnonharjoittamista. Uskonnonopetusta käsitellessään perustuslakivaliokunta on painottanut uskonnonvapauden positiivista ulottuvuutta. Uskonnonvapaus on uskonnollisiin yhdyskuntiin (ml. luterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon) kuuluville oikeutta saada oman uskontonsa opetusta. Vastaavasti se on

kirkkoihin ja muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomille oikeutta saada elämäkatsomustiedon opetusta.

Pääesikunnan henkilöstöosaston mukaan perustuslakivaliokunta teki ratkaisullaan tiettäväksi, ettei uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvien osallistuminen oman uskontonsa harjoittamistilaisuuksiin ollut ristiriidassa asianomaisten uskonnon- eikä omantunnonvapauden kanssa. Uuden uskonnonvapauden oppilaitoksia, oppilaita ja opiskelijoita koskevat päätökset ovat periaatteellisia linjanvetoja, joista keskeiset periaatteet ovat näiltä osin sovellettavissa myös muihin valtion laitoksiin. Positiivinen oikeus uskonnonopetukseen ja muuhun katsomusopetukseen tekee uskonnonvapauslaista myös kulttuurilain. Uskonto kuuluu merkittävänä ja kiinteänä osana sekä suomalaiseen että globaaliin sotilaskulttuuriin.

Kirkollisen työn toteuttamisessa otetaan huomioon uskonnonvapauteen sisältävät oikeudet ja vapaudet. Se korostaa oikeudenmukaisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoisuutta sekä pyrkii tukemaan kaikkia puolustusvoimissa palvelevia uskontokunnasta tai vakaumuksesta riippumatta. Jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus sekä jokaiselle turvataan oman uskonnon harjoittamisen oikeus. Ketään ei aseteta uskonnollisen tai muun vakaumuksen takia eriarvoiseen asemaan.

Kirkollisiin tilaisuuksiin ja hartauksiin voivat osallistua kaikki varusmiehet uskontokunnasta riippumatta. Jos varusmies vakaumuksensa vuoksi tai omantunnonsyistä ei osallistu kirkollisiin tilaisuuksiin, on perusyksikön päällikkö velvollinen järjestämään hänelle ohjattua elämäkatsomustiedon tai etiikan opiskelua. Varusmiehen uskonnonvapaus toteutuu siinä, että kirkkoon kuuluville varusmiehille järjestetään heidän vakaumuksensa mukaista uskonnollista palvelusta ja vastaavasti kirkkoon kuulumattomille eettistä ja elämäkatsomustietoon liittyvää palvelusta. Kirkolliset tilaisuudet ja opetus ovat palvelusta ja ne merkitään viikko- ja päiväpalvelusohjelmiin ja niistä ilmoitetaan asianmukaisesti. Varusmiehen vakaumusta kunnioitetaan palvelusohjelmaa suunniteltaessa ja toteutettaessa.

Puolustusvoimien kirkollinen ala on uudistanut hallinnollisen normin 018 (PVHSM KIRKOLLINEN ALA 018 - PEHENKOS Osallistuminen kirkolliseen opetukseen ja kirkollisiin tilaisuuksiin). Tämän hallinnollisen määräyksen periaatteet on otettu huomioon kirkollisen alan henkilöstön, palkatun henkilöstön ja varusmiesten koulutuksessa. Kirkollisille oppitunneille ja kirkollisiin tilaisuuksiin osallistumisesta vapautetuille varusmiehille tulee järjestää yksikössä valvojan johdolla tapahtuvaa elämäkatsomustiedon opetusta, josta vastaa sotilaspappi. Opetuksessa voidaan käyttää esimerkiksi lukion elämäkatsomustiedon opetuksessa käytettävää aineistoa. Kirkollisen opetuksen hallinnollinen määräys pu-

huu lähinnä korvaavasta opetuksesta, joka ei pääesikunnan henkilöstöosaston mukaan edellytä omaa normia.

Pääesikunnan henkilöstöosasto on katsonut, että kirkollisen alan henkilöstön koulutus ja ammattitaito, pätevyys ja sopivuus antavat hyvän lähtökohdan kirkollisen opetuksen ja elämänskatsomustiedon suunnitteluun ja toteutukseen. Hyvät yhteydet eri uskonnollisiin yhdyskuntiin ja muihin sidosryhmiin lisäävät sotilaspapiston osaamista laissa ja asetuksissa määrätyn työn toteutuksessa.

Lausunnossa on viitattu Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisuun 28.12.2010, jossa hän on katsonut, että ei voida pitää lainvastaisena sitä, että puolustusvoimien koulutukseen sisältyy myös kirkollista opetusta. Hän on todennut myös, ettei elämänskatsomustiedon järjestämisessä ole tullut ilmi laillisuusvalvojan toimenpiteitä edellyttäviä puutteita.

4. OIKEUSOHJEET

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus (18.5.1990/439, SopS 19) 9 artikla

Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §, 11 §, 22 §

Uskonnonvapauslaki (453/2003) 1 §, 2 §

Asevelvollisuuslaki (1438/2007) 56 §

Kirkkolaki (1054/1993) 6 luku 16 §, 19 luku 2 § 3 mom., 20 luku 1 §, 21 luku 1 §

Tasavallan presidentin asetus sotilas- ja palvelusarvoista (1490/2007) 8 §

Yleinen palvelusohjesääntö (YLPALVO) 2009:

Luku 3.5 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, kohdat 76, 77, 79 ja 82

Luku 4.5 Pappi, sosiaalikirjuri, henkilöstötukiryhmä ja varusmies-toimikunta, kohdat 195, 197 ja 198

Luku 9.3 Jumalanpalvelukset ja hartaustilaisuudet

PVOHJEK KOULUTUS 016 - PEHENKOS Varusmiehille yhteisesti koulutettavat asiat Luku 1.3.5 Kansalaiskasvatus

PVHSM KIRKOLLINEN ALA 018 - PEHENKOS Osallistuminen kirkolliseen opetukseen ja kirkollisiin tilaisuuksiin

PVHSM KIRKOLLINEN ALA 024 - PEHENKOS Varusmiesten kirkollinen opetus

5. PÄÄESIKUNNAN LAUSUNTO

Pääesikunta toteaa, että perustuslain ja uskonnonvapauslain lisäksi asevelvollisuuslain (1438/2007) 56 §:ssä on asiaan liittyen säännökset tasa-arvon ja yhdenvertaisen kohtelun vaatimuksista. Henkilöiden eriarvoiseen asemaan asettaminen ja syrjintä sukupuolen, iän, etnisen ja kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vammaisuuden, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suhtautumisen ja muun henkilöön liittyvän syyn perusteella on kielletty. Myös Yleisessä palvelusohjesäännössä (YLPALVO) 2009 on tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koskevassa luvussa 3.5 vastaavat määräykset.

Yleisen palvelusohjesäännön (YLPALVO) 2009 liitteessä 10 on ohjeistettu juutalaisuuden, islamin ja Bahái-yhteisön erityiskysymykset ja käytännön järjestelyt kuten erilliset rukoushetket, erityisruokavaliot, juhlaajat, paastojärjestelyt ja hengellinen tuki. Palveluksen salliessa eri uskontokuntiin kuuluville järjestetään mahdollisuus oman uskontonsa harjoittamiseen.

Pääesikunta toteaa Puolustusvoimien kirkollisesta työstä, että puolustusvoimista annetun valtioneuvoston asetuksen 5 §:n 2 momentin mukaan puolustusvoimien hengellistä työtä johtaa ja valvoo kenttäpiispa. Kenttäpiispan tehtävistä säädetään lisäksi kirkkolaissa. Organisatorisesti kirkollinen ala sijoittuu henkilöstöosastoon, jonka vuoksi henkilöstöosaston lausunnolla on erityisesti ollut merkitystä tässä lausunnossa otettujen kantojen muodostamisessa. Kenttäpiispa antaa kirkollisen alan määräykset ja ohjeet.

5.1. Kirkolliset tilaisuudet (jumalanpalvelukset ja hartaudet)

Luukkaisen mukaan negatiivinen uskonnonvapauden täytyisi toteutua valtionkirkkoihin kuuluvilla varusmiehillä siten, että heidän olisi voitava ilmoituksellaan kieltäytyä kirkollisista tilaisuuksista.

Kirkollista opetusta ja kirkollisia tilaisuuksia koskevan pääesikunnan hallinnollisen määräyksen HF15/26.10.2009 (PVHSM KIRKOLLINEN ALA 018- PEHENKOS OSALLSTUMINEN KIRKOLLISEEN OPETUKSEEN JA KIRKOLLISIIN TILAISUUKSIIN) mukaan puolustusvoimien kirkollisen työn tehtävänä on tukea kaikkia puolustusvoimissa palvelevia hengellisesti sekä eettisissä ja elämäkatsomuksellisissa asioissa.

Kyseisen määräyksen mukaan kaikki varusmiehet osallistuvat sille opitunnille, jolla sotilaspappi selvittää kirkolliseen opetukseen ja kirkollisiin tilaisuuksiin osallistumisen periaatteet, sotilaspapin osuuden varuskunnan henkilöstötuen kokonaisuudessa sekä sen, miten hänet voi tavoittaa henkilökohtaisen avun saamiseksi. Kun on kyse muusta palveluluonteisesti järjestetystä kirkollisesta työstä, voivat muut kuin evan-

kelisluterilaiseen kirkkoon ja ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluvat varusmiehet halutessaan ilmoittaa henkilökohtaisesti tai kirjallisesti yksikönsä päällikölle, etteivät he vakaumuksensa vuoksi osallistu kyseisiin tapahtumiin. Tällöin perusyksikön päällikkö on velvollinen järjestämään heille korvaavaa opiskelua. Kirkollisille oppitunneille ja kirkollisiin tilaisuuksiin osallistumisesta vapautetuille varusmiehille tulee järjestää yksikössä valvojan johdolla tapahtuvaa elämäkatsomustiedon opetusta, josta vastaa sotilaspappi. Opetuksessa on käytetty esimerkiksi lukion elämäkatsomustiedon opetuksessa käytettävää aineistoa.

Pääesikunta toteaa, että puolustusvoimien kirkollisia tilaisuuksia voidaan pitää luonteeltaan uskonnon harjoittamisena. Yleisen palveluohjesäännön 447 kohdan sanamuotoa voidaan pitää osin epätarkkana, mutta pääesikunta on asiaan liittyvässä vastauksessaan 1.6.2011 (AH11312) todennut sen tarkoittavan, että evankelisluterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkokuntaan kuulumattomille, jotka eivät voi vakaumuksensa vuoksi osallistua jumalanpalveluksiin tai hartauksiin, järjestetään korvaavaa ohjelmaa.

Pääesikunnassa ei ole nähty aiheelliseksi muuttaa annettua ohjeistusta, koska menettelyn ei nähdä olevan ristiriidassa perustuslain uskonnonvapautta koskevan sääntelyn kanssa palvelusvelvollisuuden koskessa vain edellä mainittuihin kirkkoihin kuuluvia varusmiehiä ja valinnan perustuessa heidän omaan valintaansa kuulua kirkkoon. Viitaten pääesikunnan henkilöstöosaston lausuntoon, katsoo pääesikunta, että varusmiesten uskonnonvapaus toteutuu siinä, että kirkkoon kuuluville varusmiehille järjestetään heidän vakaumuksensa mukaista uskonnollista palvelusta ja vastaavasti kirkkoon kuulumattomille eettistä ja elämäkatsomustietoon liittyvää palvelusta heidän oman valintansa mukaan.

Asiaa ei ole koettu käytännössä ongelmalliseksi edellisen 1.6.2011 annetun lausunnon (AH11312) tai tämän kantelun lausunnon valmistelukierrokselta saadun palautteenkaan perusteella. Siitä huolimatta on esimerkiksi ilmavoimissa sekä tuolloin, että nyt saadun selvityksen perusteella varauduttu ratkaisemaan mahdollisia ristiriitatilanteita keskustelun avulla. Maavoimissa on myös jo edellisen lausunnon valmistelun yhteydessä kerrottu, että ongelmatilanteissa kehoitetaan keskusteluun sotilaspastorin kanssa. Tällä kertaa maavoimista on tyydytty tältä osin viittaamaan aiempiin lausuntoihin 22.10.2008 ja 4.5.2011.

Asia on hyvin merkityksellinen ja siksi on pääesikunnan näkemyksen mukaan hyvä saada asiassa ulkopuolisen laillisuusvalvojan kannanotto.

5.2. Kirkolliset oppitunnit

Varusmiesten kirkollista opetusta koskevan hallinnollisen määräyksen HF22/27.11.2009 (PVHSM KIRKOLLINEN ALA 024 -HENKOS VARUSMIESTEN KIRKOLLINEN OPETUS) mukaan varusmiesten kirkol-

linen opetus kuuluu puolustusvoimien kansalaiskasvatuksen piiriin. Opetuksen tavoitteena on, että varusmies tuntee kirkollisen työn perussisällön, saa aineksia persoonallisuutensa ja elämäkatsomuksensa rakentamiseksi sekä arvojensa ja eettisen toimintakykynsä ylläpitämiseksi, ymmärtää yhteisöllisen ja yksilöllisen vastuunsa, tuntee johtamisen ja alaisten kohtelemisen eettiset perusteet, sekä tuntee poikkeusolojen kirkollisen työn ja kaatuneiden huollon järjestelyt. Kirkollisesta opetuksesta vastaa sotilaspappi koskien eettisen opetuksen ja kasvatuksen toteuttamisesta joukko-osastossa. Sotilaspapin tehtäviin on kuulunut kirkollisen työn lisäksi toimia uskontokysymysten asiantuntijoina, johtajina kriisityössä ja vetäjinä sotilaan toimintakyvyn kehittämishankkeissa. Erityisesti taisteluosastojen henkilökuntaa on valmennettu käsittelemään vaativiin kriisinhallintaoperaatioihin liittyvää pitkäkestoista stressiä ja selviytymään entistä kuormittavimmista erityistilanteista.

Varusmiehille yhteisesti koulutettavia asioita koskevan hallinnollisen ohjeen HF306/9.3.2009 (PVOHJEK KOULUTUS 016 - PEHENKOS VARUSMIEHILLE YHTEISESTI KOULUTETTAVAT ASIAT) mukaan kansalaiskasvatuksen päämääränä on lujittaa yksilön maanpuolustus- tahtoa ja kansalaisten perustaitoja.

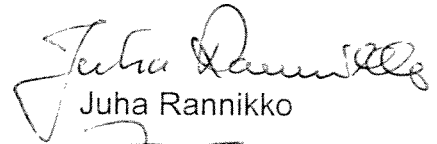
Pääesikunta katsoo edellä mainittujen määräyksen ja ohjeen perusteella, etteivät puolustusvoimien kirkolliset oppitunnit ole luonteeltaan uskonnon harjoittamista ja viittaa tältä osin vielä erityisesti Maavoimien Esikunnan ja Ilmavoimien Esikunnan lausuntoihin, joissa on hyvin otettu esille asiaan keskeisesti vaikuttavia näkökohtia. Asiassa ei siten pääesikunnan käsityksen mukaan ole menetelty lainvastaisesti tai muutoin virheellisesti.

5.3. Elämäkatsomustiedon opetus

Pääesikunta katsoo saadun selvityksen ja puolustusvoimien määräysten ja ohjeiden perusteella, ettei Luukkaisen väite elämäkatsomustiedon opetuksen puutteellisesta järjestämisestä pidä paikkaansa ja viittaa myös tältä osin erityisesti Maavoimien Esikunnan, Ilmavoimien Esikunnan ja pääesikunnan henkilöstöosaston asiaa hyvin valaiseviin lausuntoihin. Tässäkään asiassa ei pääesikunnan käsityksen mukaan ole menetelty lainvastaisesti tai muutoin virheellisesti.

Pääesikunta viittaa lopuksi vielä aikaisemmin antamiinsa lausuntoihin ja palauttaa ohessa Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian viiteasiakirjan liitteineen.

Pääesikunnan päällikkö
Vara-amiraali

Juha Rannikko

Puolustusvoimien asessori
Varatuomari

Hanna Nordström

LIITTEET

EOAK:n viiteasiakirja 9.12.2011 Dnrot 4489/2/10 ja 3543/4/11
PEHENKOS:n lausunto 20.1.2012 AI1436
MAAVE:n lausunto 2.2.2012 MI3483 liitteineen
MERIV:n lausunto 30.1.2012 DI951
ILMAVE:n lausunto 30.1.2012 CI1485
MPKK:n lausunto 17.1.2012 AI1084
YLPALVO 2009: luku 3.5, kohdat 76, 77, 79 ja 82, luku 4.5, kohdat 195, 197 ja 198, luku 9.3
PVOHJEK KOULUTUS 016 - PEHENKOS Varusmiehille yhteisesti koulutettavat asiat, luku 1.3.5 Kansalaiskasvatus
PVHSM KIRKOLLINEN ALA 018 - PEHENKOS Osallistuminen kirkolliseen opetukseen ja kirkollisiin tilaisuuksiin
PVHSM KIRKOLLINEN ALA 024 - PEHENKOS Varusmiesten kirkollinen opetus

JAKELU

EOAK

TIEDOKSI

PEhenk-os
MAAVE
MerivE
IlmavE
MpKK